

УДК 347.777

Галина Нагорняк, Ірина Качур

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОГО ВІДКРИТТЯ ЯК
ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ**

Galyna Nahorniak Iryna Kachur

**LEGISLATIVE PROVIDING OF SCIENTIFIC DISCOVERY AS A
OBJECT OF RIGHT OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE**

Розвиток світової економіки спричиняє процеси переходу від індустріального до постіндустріального виробництва, глобалізації, інформатизації, технологічної революції. Результатом цих процесів є підсилення інтелектуального фактору, поява “економіки, яка ґрунтується на знаннях”. На сучасному етапі економічного розвитку провідні країни розглядають інтелектуальну власність як одну з важливих складових національного багатства. По міру просування економіки до більш наукоємної моделі розвитку інтелектуальна власність стає одним з основних активів підприємства. Дослідження показують, що чим успішніше та продуктивніше працює підприємство, тим стає вищою частка інтелектуальної власності у структурі його активів. Інтелектуальний капітал є предметом обговорення багатьох теоретиків і практиків управління. Головним елементом наукової творчості на рівні наукового співтовариства є поняття феномену відкриття. Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання (ст. 457 ЦК).

До об'єктів відкриттів належать по-перше, закономірність матеріального світу – це невідомий раніше, але об'єктивно існуючий і такий, що вносить докорінні зміни в рівень пізнання, істотний і стійкий зв'язок між явищами або властивостями матеріального світу; по-друге, властивість матеріального світу – це невідома раніше об'єктивно існуюча якісна сторона об'єкта матеріального світу (необхідно встановити існуючу незалежно від волі і свідомості людини невідому раніше якісну визначеність об'єкта стосовно до інших об'єктів, з якими він взаємодіє); по-третє, явище матеріального світу – це невідома раніше об'єктивно існуюча і така, що вносить докорінні зміни у рівень пізнання, форма прояву сутності об'єкта матеріального світу (причому явище та сутність перебувають в органічній єдності). Суб'єктами права інтелектуальної власності на наукові відкриття є лише фізичні особи – автори, інтелектуальною, творчою діяльністю яких зроблене наукове відкриття. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом і охороняється в порядку, встановленому законом.

Закономірності, властивості та явища матеріального світу об'єктивно існують незалежно від наявності чи відсутності знання про них, а об'єктом наукового відкриття стають з моменту виявлення та формулювання їх особою. Змістом відкриття є встановлення певних наукових фактів, які досить часто не достатньо просто констатувати, а необхідно ще й науково пояснити. Що стосується необхідності внесення корінних змін до рівня пізнання, то їх вносять саме закономірності, властивості та явища матеріального світу як такі, а не їх виявлення. До основних ознак відкриття можна віднести: світову новизну, вірогідність, фундаментальність. Документом, що здійснює підтвердження права на відкриття, є диплом. Він видається на ім'я автора та засвідчує визнання виявлених закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу науковим відкриттям; пріоритет та авторство на наукове відкриття. Оскільки для наукового відкриття необхідна світова новизна, то законодавче

закріплення державної реєстрації наукових відкриттів дає можливість закріпити пріоритет не лише автора наукового відкриття, а й держави в цілому.

Первинним суб'єктом відносин інтелектуальної власності на наукове відкриття є автор наукового відкриття, тобто фізична особа, творчою працею якої вчинене відкриття. Діюче цивільне законодавство чітко не визначає, що автором наукового відкриття може бути лише фізична особа, але зазначення у ч. 1 ст. 458 ЦК права автора надати створеному ним науковому відкриттю свого ім'я, виходячи із положень ст. 28 ЦК, фактично виключає будь-яку можливість розглядати авторами відкриття юридичних осіб або державу.

Новизна наукового відкриття означає встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу. Відомості про наукове відкриття мають бути невідомими до дати його опублікування суспільству. При цьому новизна наукових відкриттів має абсолютний характер, що означає, що не може бути надана правова охорона відкриттю, інформація про сутність якого була опублікована в Україні або за кордоном, або іншим чином доведена до відома невизначеного кола осіб. Основною ознакою наукового відкриття є його новизна. Новизною визнають абсолютну світову новизну наукового положення, заявленого як відкриття. Новизну відкриття встановлюють на дату пріоритету. Пріоритет наукового відкриття визначають за датою, коли вперше було сформульовано положення, заявлене як відкриття, за датою опублікування зазначеного положення в пресі або за датою доведення його іншим шляхом до відома інших осіб. Якщо заявка не містить даних, які офіційно підтверджують дату встановлення пріоритету в зазначеному порядку, пріоритет відкриття встановлюють за датою подання заявки. Практично для закріплення пріоритету використовують найрізноманітніші дати: публікації статті, подання статті до редакції, доповіді на семінарі, захисту дипломної роботи тощо. Достовірність наукового відкриття передбачає його відповідність законам, властивостям та явищам об'єктивної дійсності. Достовірність висунутих в якості відкриття наукових положень підлягає теоретичному або експериментальному доведенню.

Внесення докорінних змін у рівень наукового пізнання означає, що відкриття представляє собою істотний, фундаментальний внесок в існуюче наукове сприйняття об'єктивної дійсності. Відкриття вносить докорінні зміни у рівень наукового сприйняття, якщо воно може бути основою нових напрямків у розвитку науки і техніки, принципово змінює існуючі теоретичні уявлення, дає пояснення та експериментальне підтвердження раніше невідомим фактам, явищам чи властивостям матеріального світу.

Важливим значенням для наукових відкриттів є охорона, яка можлива, за умови, що відкриття не будуть суперечити суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам охороноспроможності, тобто "новим", достовірним та вносить докорінні зміни у рівень наукового пізнання. Наукове відкриття є суспільним надбанням. На відкриття, на відміну від інших об'єктів права інтелектуальної власності, можуть бути надані лише особисті (немайнові права), оскільки ці об'єкти мають певну специфіку: автор не створює відкриття, а тільки встановлює невідомі раніше, але об'єктивні закономірності, властивості та явища (створені природою, а не автором); право на відкриття не може бути виключним, оскільки це призведе до надмірно широкої монополії, яка порушить баланс інтересів між автором і суспільством. Загалом наукове відкриття у своїй цілісності є підсумком розв'язання креативної ситуації та завершальною стадією процесу переходу від новації до інновації.